

Belső-Ázsia a második buddhista megtérés idején

*Mongólia és Tibet történelmi,
politikai és vallási helyzete*

Sebestyén V. Blanka

ELTE BTK

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Mongol PhD

Források

- *A dalai lámák teokratikus állama. Órai segédanyag.* Pdf. 2015. 02. 24. Utolsó letöltés 2022. 10. 08.
- *A mongol buddhizmus. Gépeskönyv.* Utolsó letöltés 2022. 11. 09.
 - http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okor-kelet/Okori.es.keleti.vallasok/index.asp_id=36.html
- **Hoffmann, Helmut:** *A tibeti műveltség kézikönyve.* Terebess Kiadó, Budapest, 2001
- **Hoffman, Helmut:** *The Religions of Tibet.* New York, MacMillan 1961.

Források

- **Kína. Gépeskönyv.** Utolsó letöltés 2022. 11. 09.
 - http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Keleti.torteneti.kronologia/index.asp_id=53.html
- **Ligeti, Lajos:** *Catalogue du Kanjur Mongol Imprimé*, Bibliotheca Orientalis Hungarica Budapest, 1944
- **Ming-dinasztia. Konfúciusz intézet.** Utolsó letöltés 2022. 11. 09.
 - <http://wiki.konfuciuszintezet.hu/index.php/Ming-dinasztia>

Források

- *Mongólia és Tibet. Gépeskönyv.* Utolsó letöltés 2022. 11. 09.
 - http://gepeskonyv.btk.elte.hu/adatok/Okorkelet/Keleti.torteneti.kronologia/index.asp_id=49.html
- **Sebestyén V. Blanka:** *A mongol buddhizmus történetének áttekintése a 13. századtól a 17. századig.* Kézirat. 2022.
- *Tibeti buddhista irodalom.* 2013. 05. 15. PDF, **Tóth Erzsébet**
- *Tibeti írásbeliség* – órai anyag.
- A képek forrása a Google képkereső

Ismétlés

- Első megtérést megelőző korszak, kulcsszavak:
 - Selyemút,
 - Tunhuang,
 - Turfán,
 - Dzsingisz kán,
 - Ujgurok,
 - Tangut Xiaxia állama 1205-1209
 - Tibet, 1207
 - Szakjapa rend
 - 1211-1216 kínai Jin állam, hadjárat
 - Kínai chan buddhista iskola,
 - Haiyun kínai szerzetes,
 - Möngke kán,
 - Ögödej kán,
 - Ögödej 1229-es rendelete.

- Kulcsszavak az első buddhista megtéréssel kapcsolatban:

- 1247,
- Szakja pandita Küngá Gyelcen,
- Göden kán,
- Phakpa láma
- Kubiláj kán,
- Jüan dinasztia 1271 - 1368 ,
- Phakpa írás (más néven pecsétírás vagy és négyszögletes írás),
- Tisri cím,
- Csakravartin,
- Qoyar yosun rendszer.

- Kulcsszavak a második buddhista megtéréssel kapcsolatban:
 - Dajan kán,
 - Altan kán,
 - Gelukpa rend,
 - 1578,
 - Szönám Gyaco,
 - Dalai láma cím,
 - Congkapa,
 - Avalókitésvara,
 - Ligdan kán,
 - Kandzsúr és Tandzsúr - Kágyur és Tengyur.

- Kulcsszavak a 17. századdal kapcsolatban:
 - Ojrátok,
 - Dzsungária,
 - Güsri kán,
 - 5. Dalai láma,
 - 1640,
 - bön vallás,
 - Ngavang Loszang Gyaco,
 - mandzsuk,
 - Qing dinasztia.

Ming dinasztia (1368–1644)

- Jüan-t váltó dinasztia
- utolsó nemzeti dinasztia
- Zhu Yuanzhang alapította
- 1387 Kína felszabadul a mongol uralom alól
- 1411-1415: a Nagy Csatorna helyreállítása
- Főváros Nanjing, majd 1421-től Peking
- Először nyitottság, majd bezárkózás (Nagy Fal újjáépítése)

- 1449: vereség a mongoloktól
- 1550: Pekinget egy hétig mongol seregek ostromolják
- 17. század első fele:
 - frakcióharcok,
 - eunuchok uralma
 - gazdasági válság
- 1621: a dzsürcsik elfoglalták Shenyangot és Liaoyangot.
- 1635: felveszik a mandzsu nevet.
- 1644: a parasztfelkelők elfoglalják Pekinget + mandzsu invázió
- betörnek Kínába, és megalapítják a Qing dinasztiát

Mongólia

- 16. század eleje: rövidebb felvirágzás a központi területen
- Dajan kán egyesíti a keleti mongolokat
- Góbiól délre eső területeken:tümet Altan és csahar Ligdan kán

Dajan kán

- 1470: Batu Möngkének a Dajan címet adományozzák
- 1478: egyesíti a mongolokat a központi területen
- dzsingiszida restauráció
- balszárny :a csaharok, halhák, urjanhajok.
- jobb szárny: ordosziak, tümetek és horcsinok
- Ojrátok: külön hatalmi központ
- 1543: Dajan kán halála.

Altan kán

- 1554-ben megalapítja Köke kota városát (a mai Höhhot).
- A mongol hatalmi központ délre tolódik.
- 1578. május 15.: második buddhista megtérés
 - gelukpa rend
 - Szönam Gyaco
 - dalai láma (Avalókitésvara inkarnációi)
 - a dalai láma Phakpa láma reinkarnációja, Altan kán pedig Kubiláj káné → legitimizáció

- Rendeleteket a sámánizmus megfékezésére.
 - ongonok elpusztítása
- Mahákála
- 1582: Altan kán halála
- 1604: unokáját megválasztják a 4. dalai lámának (Jöntan Gyamcó)

Altan kán

Dajan kán

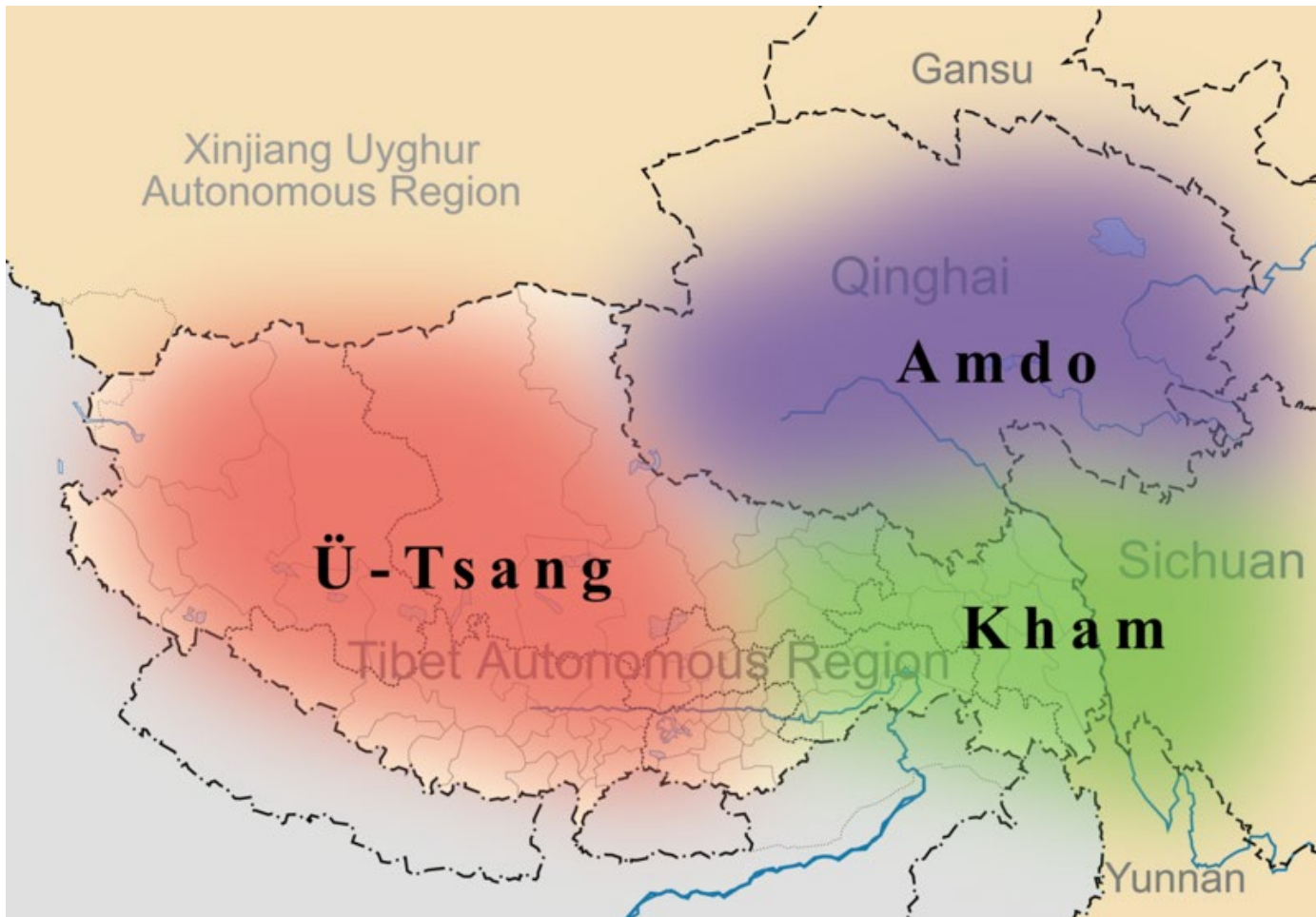
Hatkarú Mahákála

Ligdan kán

- Kágyur/Kandzsúr és Tengyúr/Tandzsúr teljes lefordítása
- 1634: Ligdan kán himlőben meghal.

Tibet

- 900 000 m²
- Közép Tibet: Ü és Cang
- Gelukpa kolostorok Ü-ben:
 - 1409 Ganden
 - 1416 Drepung
 - 1419 Szera
- Gelukpa kolostorok Cang-ban:
 - 1447 Tasilünpo

Ganden

Drepung

Szera

Tasilünpo

- Phagmodru
- cangi király, Phun-csö Nam-gyal
- 1621 -1635 mongolok legyőzik a cangi sereget
- Ladaki király egyesíti Nyugat-Tibetet 1640 körül
- Ngavang Loszang Gyaco – 5. dalai láma
- kelet-tibeti Beri király, bön támogatója

- 1642: a sárga egyház teokratikus uralmának megalapozása
 - A vörös süveges iskolákat (nyingmapa, kagyüpa) , és a feudális nemességet megfosztják politikai befolyásuktól.
 - A kádampa és a szakjapa rend sértetlenül megússza az eseményeket.

Tibet hagyományos politikai rendszere

- Teokrácia
- Kasag – kabinet
- ce-kor: „szerzetesi kör”
- so-kor „világi kör”

Gelukpa egyház megalapulása

- 1357 Congkápa születése
- Fiatalon beavatást nyert a Hévadzsra, Csakraszamvara és Vadzsrapáni tantra-ciklusaiba.
 - Amóghavadzsra nevet megkapja
- Beavatást kapott Mandzsusrí, Guhjaszamádzsa és Csakraszamvara tantrikus alakjaiba és különösen a Kálacsakrába

Congkapa

- „Középút” képviselője
- „Megvilágosodás fokozatos ösvénye” 1403, Reting
- Sántidéva: „Megvilágosodás ösvényéhez vezető bejárat”
- Atísa: „Megvilágosodáshoz vezető ösvény lámpása”
- Páramiták
- „Mantrák nagy fokozatos útja”
- 1419 Congkápa halála

Az ötödik dalai láma, mint politikus

- 1645: hozzájárult a Potala palota építéséhez
- 1720-ban készül el
- Sigace, Tasilhünpo apátja, Loszang Csökji Gyelcen
- Pancsen láma
- Amitábha Buddha megtestesülése
- 1682: ötödik dalai láma halála

Ngavang Loszang Gyaco

A dalai lámák felkutatása és beiktatása

- Lha-mo la-chö
- Bhutánban, Szikkimben, Nepálban, Mongóliában, és Kínában is keresik
- Ne-cshung, Szamje és Ka-dong jósdák
- Lhásza, Potala palota
- tulkek

A tibeti kánon

- Kágyur / Kandzsúr - „Lefordított kinyilatkoztatások”
- Tengyur / Tandzsúr - „Lefordított magyarázatok”
- Butön
- Kágyur 108 kötet
- Tengyur 225 kötet
 - Egy kötet körülbelül 800 oldal
- A tibeti kánon a szanszkrit Tripitakánál („Hármas kosár”) jóval bővebb.

Kágyur

- A szanszkrit kánon **Szerzetesi rendszabályzatán** (szanszkrit: **Vinaja**, tibeti: **Dulva**) és **Példázatgyűjteményein** (szanszkrit: **Szútra**, tibeti: **Do**) kívül a Kágyurba bekerültek a későbbi időkből származó művek: a **Tökéletes bölcsesség könyvei** (szanszkrit: **Pradnyáparamitá**, tibeti: **Sercsin**) és a **Misztikus tanítások, beavatások gyűjteménye** (szanszkrit: **Tantra**, tibeti: **Gyü**).

Tengyur

- A szanszkrit kánon harmadik „kosara” a **Tan elmélete** (szanszkrit: **Abhidharma**, tibeti: **Cshöngönpa**)
- Itt kaptak helyet még a Kágyurban található művek kommentárjai.
 - „**Példázatok magyarázata**”, tibeti: **Dodrel** 136 kötetben és
 - „**Misztikus tanítások, beavatások magyarázata**”, tibeti: **Gyüdre** 87 kötetben,
 - indiai buddhista mesterek művei például Nágárdzsunának a mádhjamaka elméletet vagy Aszanga jógacsára rendszert kifejtő művei
- A buddhista tudományok alapművei

A tibeti kánon

- Kb. hatszorosa a szanszkrit Tripitakának.
- A kánonnak egyharmadát a tantrikus művek teszik ki.
- Eredeti tibeti művek a kánonban:
 - Thonmi Szambhota két fennmaradt nyelvészeti műve: a tibeti nyelv és írás foglalatjai, és a szanszkrit–tibeti buddhista szakszótár.

A tibeti kánon egy része

Szerzetesi élet

- Gecül: szerzetesi rendszabályok, a dialektika, logikát, a metafizika kánonja, a középút tana és a pharcshin („tökéletes bölcsesség tana”)
- Gelong
- Lharim gese, dorim gese, chogrim gese

Köszönöm a figyelmet!